

YARGILAMANIN YASALLIĞI ve DANIŞTAY’CA VERİLEN “DEĞİŞİK GEREKÇE İLE ONAMA” KARARLARI

Emre AKBULUT*

A. GİRİŞ

Hukuk, belirlilik ve dolayısıyla öngörülebilirliktir. Hukukun olduğu, modern ve gerçek anlamda bir hukuk sisteminin geçerli bulunduğu her toplumda kişi ve kurumların davranışları önceden belirlenmiş ve herkesçe bilinen (bilinebilmesi mümkün olan) kurallara tâbidir. Bu bağlamda kişi ve kurumlar, belirli bir şekilde davranmaları durumunda bu davranışa hangi sonuçların bağlandığını, diğer bir ifadeyle başlarına ne geleceğini bilirler ve eylemlerini buna göre ayarlama imkânına sahiptirler.¹ Dolayısıyla belirli bir şekilde davranmaları veya kendilerine yönelen belirli bir eylemin varlığı halinde kişilerin nasıl bir sonuçla karşılaşacaklarının önceden bilinemediği bir toplumda, gerçek anlamda bir hukuk sisteminin varlığından söz etmek de mümkün değildir.

Hukukun bireylere sunduğu güvencelerin başında gelen öngörülebilirlik, keyfîlik kavramının zıddını oluşturmaktadır. Yani hukukun geçerli olduğu bir toplumda kişilerin ve kurumların tasarrufları önceden tespit ve ilan edilmiş normlara bağlıdır. Bu ise, kişi ve kurumların keyfî tasarruflarda bulunmalarına engeldir. Zira böyle bir toplumda yürürlükteki kurallara aykırı tasarruflara da bir sonuç bağlanarak, bu tasarrufların sahipleri için aykırılığın niteliğine göre müeyyideler öngörülmüş olacaktır.

Bir hukuk devletinde, önceden tespit ve ilan edilmiş olan kurallara uyma zorunluluğu sadece gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişileri için geçerli değildir. Bilakis yasama, yürütme ve yargı iktidarları ile idare ve diğer kamu ku-

---

* Van 1. İdare Mahkemesi Hakimi

¹ Anayasa Mahkemesi’nin de belirttiği gibi; “Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin temel ilkelerinden biri ‘belirlilik’tir. Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfî uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi de gereklidir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey, yasadın, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını, bunların idareye hangi müdahale yetkisini doğurduğunu bilmelidir. Birey ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını ayarlar. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.” Anayasa Mahkemesi, 06.01.2011, E:2010/19 K:2011/6, RG:26.02.2011

rum ve kuruluşları için de önceden belirlenmiş olan kurallara, yani hukuk kurallarına uygun hareket etme yükümlülüğü söz konusudur.

Yetkili makamlarca önceden tespit ve ilan edilmiş kurallara uyma zorunluluğu, pozitif hukukumuzda daha çok “kanunilik ilkesi” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle anayasa hukuku (AY. m.13), ceza hukuku (AY. m.38), vergi hukuku (AY. m.73) ve idare hukuku (AY. m.123) gibi kamu hukuku disiplinleri bakımından geçerli olan bu ilke, Anayasal Devlet sistemimizde ilk elden soyut kurallar koyma yetkisinin yasama organına verilmesinin doğal bir sonucudur. Buna göre madem yasama yetkisi aslı bir yetkidir ve yasama organı her konuda ilk elden, genel ve soyut kurallar koyma yetkisine sahiptir; o halde, toplumda geçerli olacak ve herkesin davranışlarını şekillendirecek genel kurallar da yasama organı tarafından belirlenmelidir.

Bu bağlamda yargı erkinin de, hukukun gereği olarak önceden belirlenmiş kurallar doğrultusunda faaliyet göstermesi gerektiği açıktır. Öte yandan yargı erkinin iş yükünün son derece arttığı günümüzde, gerek yargının iş yükünün hafifletilmesi ve uyuşmazlıkların daha fazla uzamaması, gerek tarafların makul sürede yargılanma haklarının ihlal edilmemesi, gerekse daha ekonomik bir yargılama yapılabilmesi gibi amaçlar, bazı hallerde yasada yahut başka bir kural tasarrufta **doğrudan** öngörülme-yen usullere başvurulmasını gerekli kılabilmektedir. İşte kararın gerekçesinin hukuka uygun bulunmadığı ancak kararın sonucunun isabetli görüldüğü hallerde Danıştay’ın bazı daireleri tarafından verilen “değişik gerekçe ile onama” kararları, idari yargılamaya ilişkin ilke ve kuralların düzenlendiği yasada² yer almayan bu nitelikte bir usuldür ve Danıştay tarafından yukarıda aktarılan saiklerle, içtihat yoluyla geliştirilmiş bulunmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle kanunilik ilkesinin yargılama faaliyetleri bakımından geçerliliği sorunu üzerinde durulacak ve ardından, Danıştay tarafından verilen değişik gerekçe ile onama kararları bu ilke çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

B. YARGILAMANIN YASALLIĞI (KANUNÎLİĞİ)

Anayasalar bir devletin temel yapısını, kuruluşunu, iktidarın devrini ve devlet iktidarı karşısında bireylerin özgürlüklerini düzenleyen belgelerdir.³ Bu çerçevede devlet iktidarını yani egemenliği kullanacak olan organlar, bu organlar arasındaki yetki paylaşımı, bu organların oluşumu ve çalışma usulü gibi konulara ilişkin temel ilkeler de kural olarak Anayasalar tarafından belirlenmektedir.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 6. maddesinde egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve Türk Milleti’nin egemenliğini, Ana-

² 06.01.1982 günlü, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu.

³ Erdoğan TEZİÇ, Anayasa Hukuku, 13. Bası, Ankara: Beta Basım, 2009, syf. 8.

yasa'nın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanacağı öngörülmüştür. Anayasa'nın yasama ve yürütme yetkilerine ilişkin 7. ve 8. maddelerinden sonra 9. maddede, egemenlik kapsamındaki temel yetkilerden biri olarak kabul edilen ve yürürlükteki yasaların uygulanması suretiyle hukukî uyuşmazlıkların kesin olarak karara bağlanmasını ifade eden yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı hükme bağlanmıştır. 9. maddede yargı yetkisini hangi makamın kim adına kullanacağı belirtildikten sonra, Anayasa'nın "Cumhuriyetin Temel Organları" başlıklı üçüncü kısmının üçüncü bölümünde de (138. ve devamı maddelerde) yargı organına ilişkin temel ilkelere yer verilmiştir.

Bu bağlamda Anayasa'nın "Mahkemelerin Kuruluşu" başlığını taşıyan 142. maddesinde "Mahkemelerin **kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin** kanunla düzenleneceği" düzenleme altına alınmış; maddenin gerekçesinde "*mahkemelerin kanunla kurulmasının doğal olduğu, kanuna dayanmayan ve kuruluşunu kanundan almayan hiçbir kimse veya organın yargı görevini yapamayacağı*"⁴ vurgulanmıştır. Buna göre mahkemelerin kanunla kurulması, mahkemelerin görev ve yetkilerinin, işleyişlerinin ve yargılama usullerinin yine kanunla belirlenmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 142. maddesinde geçen "kanun" kelimesiyle maddi anlamda değil *şekli anlamda kanun*, yani yasama organı tarafından Anayasa'da öngörülen usuller izlenilerek kanun adı altında ihdas edilen soyut ve genel kurallar ifade edilmektedir. Dolayısıyla maddi anlamda kanun⁵ kapsamında kabul edilen diğer düzenleyici işlemlerle mahkemelerin görev ve yetki alanına, işleyişine ya da yargılama usulüne ilişkin kurallar ihdas edilebilmesi mümkün değildir. Yine mahkemelerin görev ve yetkileri, işleyişi ya da yargılama usulü hakkında yasada öngörülmeleyen bir hususun içtihat yoluyla kurallaştırılmasının da mümkün olamayacağı düşüncesindeyim.

Yasallık (kanunîlik) ilkesinin çok genel olarak "pozitif kanun hükümlerine dayanma" şeklinde tanımlanabilmesi mümkündür. Anayasa'nın 142. maddesinin açık hükmü gereğince bir mahkeme ancak kanun hükmüne dayalı olarak kurulabileceğinden ve ancak kanunlarla kendisine verilen yetkileri yine kanunlarda öngörülen usuller çerçevesinde kullanabileceğinden, kanunîlik ilkesinin yargılama faaliyeti bakımından da geçerli olduğu söylenebilecektir.

⁴ Emine AYDOĞDU, Teşkilâtı Esasiye'den Günümüze Anayasalar, 1. Bası, Ankara: Palme Yayıncılık, 2005, syf. 481.

⁵ Tüzük, yönetmelik, genelge gibi idarenin düzenleyici işlemleri de genel, soyut, sürekli ve objektif işlemler olduğundan; bu işlemlerin (hukuki mahiyetleri icabı) maddi anlamda kanun niteliğinde olduğu açıktır. Devletin fonksiyonlarının maddi kritere göre sınıflandırılması ve maddi anlamda kanun kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, 8. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2005, syf. 172 vd.

Yargılama faaliyeti açısından kanunîlik ilkesinin diğer bir ifadeyle yargılamanın yasallığı ilkesinin dayanağını bir Anayasa hükmü oluşturduğundan, bu ilkeye ilişkin bir istisnanın söz konusu olabilmesi de ancak Anayasa'nın buna izin vermesi halinde gündeme gelebilecektir. Kanımca Türk Hukuku bakımından yargılamanın yasallığı ilkesinin tek istisnasını Anayasa Mahkemesi oluşturmaktadır. Zira Anayasa'nın 149. maddesinin 3. fıkrasına göre, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla, Mahkeme'nin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki iş bölümü ise kendi yapacağı içtüzükle düzenlenecektir. Buna göre Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunda ve yargılama usullerinin belirlenmesinde de kanunîlik ilkesi geçerli olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin *yargılama usulleri dışındaki* çalışma esasları bakımından kanunîlik ilkesine bir istisna getirilmiş ve bir içtüzükle “Yüksek Mahkeme'nin çalışma ilkelerini kendisinin belirlemesi” esası benimsenmiştir.⁶

Bu bağlamda Anayasa'nın 149. maddesi ile Anayasa Mahkemesi'nin çalışma esasları bakımından getirilen istisna dışında, yargılama faaliyetleri açısından da kanunîlik ilkesinin geçerli olduğunu ve gerek ilk derece mahkemelelerinin, gerekse yüksek mahkemelerin kuruluşunun, görev ve yetkilerinin, işleyişinin ve *özellikle yargılama usullerinin* kanunla belirlenmesi gerektiğini; bunun sonucu olarak da kanun dışındaki normatif düzenlemelerle veya içtihat yoluyla yargılama usulüne ilişkin yeni düzenlemeler getirilemeyeceğini söyleyebiliriz. Ne var ki anayasa yargısında yürürlüğün durdurulması kararı verilebilmesine ilişkin içtihadından hareketle, Anayasa Mahkemesi'nin bu yoruma katılmadığını belirtmek gerekir. Zira yürürlüğün durdurulması kararı verilmesi, mahkemeler açısından hem bir yetki kullanımını hem de bir yargılama usulü izlenmesini ifade etmektedir. Ancak ne Anayasa'da, ne 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da, ne de bir başka kanunda Anayasa Mahkemesinin yasa, kanun hükmünde kararname ya da TBMM İçtüzüğü hükümlerinin yürürlüğünü durdurabileceği yönünde bir kurala yer verilmemiş, Yüksek Mahkeme'nin yargılama esnasında böyle bir usul izleyebileceği öngörülmemiştir. Diğer bir ifadeyle ne kurucu iktidar ne de yasa koyucu tarafından, yürürlüğün durdurulması kararı verilmesi şeklindeki bir yetki Anayasa Mahkemesi'ne tanınmamıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, E:1993/33 sayılı dosyada 21.10.1993 tarihinde verdiği K:1993/40-1 sayılı kararla yürütmeyi durdurma kararı verme yetkisinin olduğunu kabul etmiş ve sonrasında bu içtihadını istikrarlı bir şekilde sürdürerek, yürürlüğün durdurulması kararları vermeye devam etmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, “...Yürürlüğün durdurulması yetkisinin kullanılabilmesi için kuşkusuz ideal olan bunun Anayasa ya da yasalarda

⁶ Yargıtay ve Danıştay'ın çalışma esasları açısından Anayasa tarafından öngörülen bu yönde bir istisna bulunmamaktadır. Zira Anayasa'nın 154. maddesine göre Yargıtay'ın, 155. maddesine göre de Danıştay'ın işleyişi kanunla düzenlenecektir.

açıkça düzenlenmiş olmasıdır. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Yasa'da da bu konuda herhangi bir kural bulunmamaktadır. Bu durumda Anayasa Mahkemesi'nin uygulamayı durdurma yetkisi konusunda yazılı kurallarda bir boşluk olduğu açıktır. Yasalarda açık hükümler bulunmaması durumlarında yargıcın hukuk yaratabileceği, çağdaş hukuk sistemlerinde benimsenen bir görüştür. ... Anayasa Mahkemesi yazılı kurallarda düzenleme bulunmasa bile, Anayasa'yı yorumlama işlevini anayasal yargı denetiminin isterlerine uygun olarak kullanıp uygulamayı durdurma kararı vermek yükümlülüğündedir. Çünkü, tersi durumda, kişileri olduğu kadar kamu düzenini de 'Anayasa koruması'ndan yoksun bırakmış olur. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi kararını verirken, bu yetkinin, kendisine tanınıp tanınmadığını değil, yetkiyi yasaklayan bir kuralın bulunup bulunmadığını araştırmalıdır."⁷

Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğün durdurulmasına ilişkin bu içtihadı öğreti tarafından farklı şekillerde karşılanmış, kimi yazarlar bu içtihadı isabetli ve yerinde bulurken⁸ kimi yazarlar da Anayasa Mahkemesi'nin bu yaklaşımını

⁷ Anayasa Mahkemesi, 21.10.1993, E:1993/33 K:1993/40-2, www.anayasa.gov.tr Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 26.02.2011 Belirtmek gerekir ki karar oyçokluğuyla alınmış, üyeler Oğuz AKDOĞANLI, Haşim KILIÇ ve Mustafa BUMİN, Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma kararı verme yetkisine sahip olduğu yönündeki çoğunluk görüşüne katılmamışlardır. "Ne Anayasa'da, ne de 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Yasa'da, denetlenen bir yasa, yasa hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü için esas incelemeden önce veya esas inceleme aşamasında 'yürütmenin durdurulması' yolunda karar verilmesine olanak sağlayan bir hüküm yoktur. Aksine 1982 Anayasası, Anayasa Yargısı'nı 'sınırlı model' olarak öngörmüş olup, Anayasa'da değişiklik yapılmadan yorum yolu ile olmayan bir müessesenin getirilmesi Anayasa'ya aykırı düşer." (Üye Mustafa BUMİN'in karşı oy gerekçesinden)

⁸ TANÖR ve YÜZBAŞOĞLU'na göre "Kanımızca, AYM (Anayasa Mahkemesi), bizim de katıldığımız bu kararıyla (K:1993/40-2 sayılı karar) anayasa yargısına önemli katkıları olacak bir kapıyı açmıştır." Bülent TANÖR, Necmi YÜZBAŞOĞLU, Türk Anayasa Hukuku, 7. Bası, İstanbul: Beta Basım, 2005, syf.513, SOYSAL'a göre, "... Anayasa Mahkemesi, sonunda, PTT'nin büyük bir bölümünü özelleştirmeye yönelik bir kanun hükmünde kararnamenin iptali için 1993 Ekiminde 93 milletvekiline açılan bir davada 'yürürlüğü durdurma' kararı almıştır. Böylece, hem çok sakıncalı bir satış önlenmiş, hem de son derece önemli bir 'emsâl' oluşturulmuştur." Mümtaz SOYSAL, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 11. Bası, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1997, syf .258, GÖREN'e göre, "Yürürlüğü durdurma kararı verebilme yetkisi, Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Yasası'nda açıkça öngörülmemiş olmakla birlikte bu yetki Anayasanın sisteminden ve içerdiği genel hukuk ilkelerinden duraksamasız çıkarılabilir. Böyle bir yetkinin tanınması bir hukuk politikasına ihtiyacına cevap vermektedir ve Anayasa'ya güvenin sağlanması için kaçınılmazdır. Türk Anayasa Mahkemesi isabetle boşluk doldurma ve yorumlama yetkisini kullanmış ve yürürlüğü durdurma kurumunu kararlarının etki gücünün ve anayasal denetiminin garantisinin gerekli bir aracı olarak benimsemiştir." Zafer GÖREN, Türk ve Alman Anayasa Hukukunda Anayasa Yargısının Sınırları ve Yürürlüğü Durdurma Kararları, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl

eleştirmiştir.⁹ ¹⁰ Kanımca Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu içtihadının hukuken isabetli olmadığı söylenebilecektir. Çünkü her şeyden önce Ana-

1995, Cilt 12, syf.240, ALİEFENDİOĞLU'na göre, “Anayasa Mahkemesinin, Anayasa yargısındaki bu boşluğu (yürürlüğü durdurma kararı verme yetkisine ilişkin boşluğu) doldurucu nitelikli sözünü ettiğimiz kararları yargısal işlevine ve yasalarda hüküm bulunmayan durumlarda yargıcın hukuk yaratabileceği yönündeki çağdaş görüşe örnek oluşturacak türdendir.” Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Anayasa Yargısı, 1. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 1997, syf.205, Yine ALTAY'a göre “Anayasa yargısının varlık nedeni gözetildiğinde, hukuk devleti ilkesi doğrultusunda kuralların Anayasa'ya ve hukukun genel ilkelerine aykırı olmaması gerekliliği ve buna aykırı kuralların ortadan kaldırılması zorunluluğu karşısında Anayasaya aykırılığı yönünde güçlü belirtiler bulunan kuralların yürürlüğünün durdurulabilmesinin kabulü gerekmektedir.” Evren ALTAY, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yürürlüğün Durdurulması, in: Anayasa Yargısı İncelemeleri-1, 1. Bası, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2006, syf.378, YILDIZ'a göre ise “...kanun ve kanun hükmünde kararnamelere ilişkin olarak yürürlüklerinin durdurulabilmesinin içtihadla kabul edilmesi, 1982 Anayasasında etkin bir yere sahip olan siyasal organlara karşı yargı organını güçlendirdiği şüphesizdir. Bu suretle siyasal ile yargı arasında oluşan nisbi denge, hukuk devletinin çağdaş gelişmesine katkıda bulunacağı açıktır.” Mustafa YILDIZ, Anayasa Yargısında Geçici Tedbir Kararı, 1. Bası, İstanbul: Beta Basım, 1998, syf. 174.

⁹ GÜRAN'a göre, “...1982 Anayasası, Anayasa yargısı alanında, ... <kısıtlanmış bir model>i getirmiş bulunmaktadır. Bu modele yürütmenin durdurulmasının monte edilmesi, ... kanun koyucunun iradesiyle mümkün değildir. Bunun için, Anayasanın değiştirilmesi; gerekli metin düzeltmelerinin yapılması; tutarlı bir düzenleme için on yıllık yasak ve bir yıllık erteleme hükümlerinin kaldırılması gerekmektedir.” Sait GÜRAN, Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1985, Cilt 2, syf.158, 159, ÖZAY'a göre, “...şu anda Mahkeme'nin böyle bir yetkisi (yürürlüğü durdurma yetkisi) yoktur ve kanımca da içtihat yoluyla kendi kendini böyle bir yetkiyle donatamaz. Ne var ki, bu son derece önemli bir yetki ve ivedi bir gereksinimdir.” İl Han ÖZAY, Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş, Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf.48, GÖZLER'e göre, “Anayasa Mahkemesinin kanunların yürürlüğünün durdurulmasına karar verme yetkisi yoktur. ... Anayasa Mahkemesi böylece Anayasaya, Anayasada olmayan bir norm eklemiştir.” Kemal GÖZLER, Anayasa Hukuku, 1. Bası, Bursa: Ekin Kitabevi, 2000, syf.976, ODYAKMAZ'a göre, “... Anayasa Mahkemesi kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İctüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluk denetimini yapmakla görevlidir. Anayasa Mahkemesi hatta yerindelik denetimi bile yapamaz. Bu nedenlerle kendisine hukuk yaratma yetkisi tanınmamıştır. Böyle olunca da kendisini yürürlüğü durdurma yetkisi ile donatamaz. Kaldı ki, konumuzla ilgili bir kural boşluğu da söz konusu değildir. Çünkü anayasa koyucu bu yetkiyi bilerek Anayasa Mahkemesi'ne tanımamıştır.” Zehra ODYAKMAZ, Yürürlüğü Durdurma, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf.159, ERDOĞAN'a göre, “...Anayasa Mahkemesi'nin soyut norm denetiminde kanunlar ve kanun hükmünde kararnameler hakkında tamamen veya kısmen 'yürürlüğü durdurma' kararı vermesi genel hukuk ilkelerine, Anayasaya ve Türk hukuk sisteminin genel yapısına aykırıdır.” Mustafa ERDOĞAN, Anayasa Hukuku, 3. Bası, Ankara: Orion Yayınevi, 2005, syf. 303.

¹⁰ ÖZBUDUN ise Anayasa Mahkemesinin yürürlüğü durdurma yetkisini, ölüm cezasına ilişkin kanunlarda olduğu gibi, sadece “kanunun uygulanması halinde

yasa'nın 6. maddesi, hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisini kullanamayacağını öngörmüştür. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'nin kanun, kanun hükmünde kararname veya TBMM İç Tüzüğü hükümlerinin yürürlüğünü durdurabilmesi için, kaynağını Anayasadan alan bir yetkiye sahip olması gerekmektedir. Bu ise ya doğrudan bir Anayasa hükmüyle, ya da Anayasa gereğince her konuda ilk elden düzenleme yapma yetkisine sahip olan yasa koyucu tarafından bu yönde çıkarılan bir kanun hükmü ile mümkün olabilecektir. Diğer taraftan Anayasanın 142. maddesi uyarınca mahkemelerin görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri; 149. maddesi gereğince de Anayasa Mahkemesinin yargılama usulleri kanunla düzenlenecektir. Bu, genelde bütün mahkemelerin, özelde de Anayasa Mahkemesi'nin *yargılama usulü* bakımından **kanunîlik ilkesinin** geçerli olduğu anlamına gelmektedir. Kanunîlik ilkesinin geçerli olduğu durumlarda ise asıl olan "yetkinin kullanımının yasaklanmaması" değil, "yetkinin kullanımının doğrudan kanun hükmü ile öngörülmesi"dir.¹¹ Bu nedenle ne Anayasa Mahkemesi'nin ne de diğer mahkemelerin, Anayasa ve yürürlükteki kanunlarla tanınmayan bir yetkiyi kullanabilmesi veya Anayasa'da ve yürürlükteki kanunlarda öngörülmeyen bir yargılama usulünü izleyebilmesi hukuken mümkün bulunmamaktadır.

Konuyu idarî yargı özelinde ele aldığımızda; Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinin hangi yetkilere sahip oldukları ve yargılama faaliyetini ne şekilde yürütecekleri temel olarak 2575,¹² 2576¹³ ve 2577 sayılı Kanunlarda gösterilmiştir. Buna göre idari yargı mercilerinin yargılama fonksiyonunu bu kanunlarda yer alan hükümlere göre icra etmesi gerekmektedir. Örneğin 2577 sayılı Kanun'da, yürütmenin durdurulması taleplerinin karara bağlanmasına ve dosyaların incelenme süresi ile sırasına ilişkin çeşitli hükümler bulunmaktadır. Dolayısıyla idare mahkemelerinin, dosyaların incelenme sırası bakımından 2577 sayılı Kanun'un bu hükümleri (ve inceleme önceliğine ilişkin diğer özel yasa hükümleri) dışında bir yöntem izlemek, meselâ tarafların öncelik istemleri üzerine bu istemleri kabul veya reddederek, öncelik istemini kabul ettiği dosyaları daha erken sonuçlandırmak gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Aksi durum hem yargılamanın yasallığı prensibine (Anayasa m.142), hem de hukuk

---

anayasaya uygunluk denetiminin anlamının tamamen ortadan kalkma ihtimalinin bulunduğu" istisnai durumlarda kabul etmektedir. ÖZBUDUN, syf. 422.

¹¹ "Kamu hukukunda kural yetkisizliktir. Kamu hukukunda her birim kanunun yetkili kıldığı eylem ve işlemleri yapabiliş başka hiçbir şeyi yapamaz." Pertev BİLGİN, Kanunların Uygulanmasının Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf. 179.

¹² 06.01.1982 günlü, 2575 sayılı Danıştay Kanunu.

¹³ 06.01.1982 günlü, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun.

devletinde Devlet organlarının faaliyetlerinin öngörülebilir olmasını gerekli kılan hukuk devleti ilkesine (Anayasa m.2) aykırılık oluşturmaktadır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, Anayasa’da yer alan pozitif hukuk kuralları gereğince, mahkemelerin kuruluşunun, görev ve yetkilerinin, işleyişlerinin ve yargılama usullerinin kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Yargılamanın yasallığını ifade eden bu gereklilik çerçevesinde kanunla kurulması gereken mahkemelerin, kanunla tanınmayan bir yetkiyi kullanabilmesi ve yine kanunda öngörülmemiş bir usul işlemini yapabilmesi mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenledir ki, ülkemizdeki yargı kollarının her biri için ayrı usul yasaları çıkarılmış ve mahkemelerin hangi hallerde hangi kararları verebileceği, hangi işlemleri yapabileceği, hangi yetkileri kullanabileceği ayrıntılı olarak düzenleme altına alınmıştır. Mahkemeler yargılama faaliyetlerini, bu usul yasaları ile yargılama usulüne ilişkin düzenlemeler getiren diğer kanun hükümleri doğrultusunda yerine getirmek durumundadırlar.

C. DEĞİŞİK GEREKÇE İLE ONAMA KARARI

a) Kavram

Onama kavramı Büyük Türkçe Sözlük’te “onamak işi, uygun bulma, tasvip” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁴ Bir hukuk terimi olarak ise onama, bir yargılama kolunda alt derece mahkemesi kararının, itiraz veya temyiz başvurusu üzerine üst derece mahkemesi tarafından uygun bulunması, tasdik edilmesi anlamına gelmektedir.

Mahkemelerce verilen kararların bazı öğeleri, unsurları bulunmaktadır. Örneğin, bir mahkeme kararında genel olarak tarafların ad ve soyadları, varsa vekillerinin ad ve soyadları, adresleri, uyuşmazlığın neye ilişkin bulunduğu, yargılama üzerine hangi sonuca ulaşıldığı ve hükmün ne yönde oluşturulduğu belirtilmelidir. Tüm bu unsurlar bir araya gelerek yargılama faaliyetinin “karar” olarak isimlendirilen yazılı neticesini oluşturmaktadır.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 141. maddesi uyarınca, bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılması gerekmektedir. Bu, bir hukuk devletinde var olması gereken belirliliğin, öngörülebilirliğin ve hiçbir otoritenin keyfi hareket edemeyecek olmasının doğal sonucudur. Zira gerekçe, somut uyuşmazlıkta maddi gerçekliğin ne şekilde kabul edildiği ve hukuken ne şekilde vasıflandırıldığı, uyuşmazlığa hangi mevzuat hükümlerinin ne şekilde uygulandığı konularında davanın taraflarına ve kamuoyuna bilgi vermektedir. Bu anlamda gerekçe, mahkemece belli bir yönde oluş-

¹⁴ Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/erişim tarihi: 27.02.2011>

turulan hükme yöneltilebilecek "neden?" sorusuna peşinen verilen bir cevaptır ve niteliği gereği, kişiler açısından hukuki bir güvence oluşturmaktadır.¹⁵

Anayasa'nın 141. maddesinde yer alan gerekçe zorunluluğundan hareketle, bir mahkeme kararı açısından gerekçenin onsuz olmaz koşul (*conditio sine qua non*) olduğu, ancak gerekçeli bir hukuki metnin "mahkeme kararı" olarak nitelendirilebileceği ileri sürülebilecektir. Dolayısıyla "mahkeme kararı" kavramı kullanıldığında, bu kavrama doğası gereği "gerekçe"nin de içkin olduğunun kabulü gerekmektedir.

Günümüzde modern hukuk sistemlerinde genellikle dereceli yargılama usulü benimsenmekte; bir mahkeme tarafından karar verilmesi üzerine bu kararın veya uyuşmazlığın esasının, yargı düzeninde daha üst dereceli olarak kabul edilen bir başka mahkeme tarafından yeniden ele alınmasına yönelik hukuki kurumlar ihdas edilmektedir. Bu kurumlar genel olarak itiraz, istinaf, temyiz gibi isimler almakta ve her devlette, o devletin yargılama sisteminin kendine özgü niteliklerine göre bu kurumların biri, bir kaç ya da hepsi bulunabilmektedir.

Türkiye'de iki dereceli bir yargılama sistemi öngörülmüştür. Yargıtay adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin, Danıştay idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin, Askeri Yargıtay da askeri mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme mercii- dir. (Anayasa m.154, 155, 156) Buna göre adliye mahkemelerince verilen ve kanunun bir başka adli yargı merciine itiraz edilmesini öngörmediği karar ve hükümler Yargıtay, idare ve vergi mahkemelerince verilen ve kanunun bir başka idarî yargı merciine itiraz edilmesini öngörmediği karar ve hükümler de Danıştay tarafından temyizen incelenmektedir.

Değişik gerekçe ile onama kararları da, Yargıtay ve Danıştay tarafından yapılan temyiz incelemeleri veya kanunla itiraz mercii olarak öngörülen diğer adli ve idarî yargı makamlarının mahkeme kararlarını üst derece yargı mercii

---

¹⁵ İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi de mahkeme kararlarının gerekçeli olmasını İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesi kapsamında, hakkaniyete uygun yargılamanın bir unsuru olarak değerlendirmektedir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'ne göre, mahkemeler kararlarının yapısı ve içeriğini belirlemede takdir hakkına sahiptir, ancak kararların dayandığı hususların yeterli açıklıkta belirtilmesi gerekmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sibel İNCEOĞLU, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, 2. Bası, İstanbul: Beta Basım, 2005, syf.322 vd. Yine İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine göre, taraf devletlerin ulusal mahkemelerinde görülmekte olan davalarda taraflarca açık, kesin, somut bir şekilde ileri sürülen ve kabul edildiği takdirde davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte olan iddialar, ulusal mahkemeler tarafından ayrıca ele alınmalı ve gerekçe gösterilerek değerlendirilmelidir. *Hiro Balani v. Spain* kararı, 09.12.1994, Case Number:46/1993/441/520.

olarak incelemeleri esnasında verdikleri (verebildikleri) kararlardan biridir. Bu bağlamda temyiz veya itiraz mercii, mahkeme kararının gerekçesini hukuka aykırı bulmakla birlikte kararın sonucunun hukuka uygun olduğu kanaatine varırsa; gerekçedeki hukuka aykırılığı ve doğru gerekçenin ne olduğunu belirterek, sonucu itibarıyla isabetli gördüğü mahkeme kararını değişik gerekçe ile onayabilmektedir. Dolayısıyla değişik gerekçe ile onama kararları da esasen birer onama kararıdır. Yani değişik gerekçe ile onama kararında da temyiz veya itiraz incelemesine konu olan mahkeme kararı uygun bulunmuş, onaylanmıştır. Ancak bu uygun bulma durumu sadece kararın sonucu için geçerlidir. İtiraz ya da temyiz mercii kararın gerekçesini hukuka uygun bulmayarak değiştirmekte; adeta kendi yeni gerekçesi ile incelenen mahkeme kararının sonucundan oluşan yeni bir karar oluşturup, sonrasında bu kararı onamaktadır.

b) Medenî Yargıda Değişik Gerekçe ile Onama

Halen yürürlükte bulunan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 438. maddesinde "... *Temyiz olunan kararın, kanunun olaya uygulanmasında hata edilmiş olmasından dolayı bozulması gerektiği ve kanuna uymayan husus hakkında yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmadığı takdirde Yargıtay, kararı değiştirerek veya düzelterek onayabilir. Tarafların kimliklerine ait yanlışlıklarla, yazı, hesap veya diğer açık ifade yanlışlıkları hakkında da bu hüküm uygulanır. Karar, usule ve kanuna uygun olup da gösterilen gerekçe doğru bulunmazsa, gerekçe değiştirilerek ve düzeltilerek onanır.*" hükmüne yer verilerek, Yargıtay'a temyiz incelemesi yaptığı hukuk mahkemesi kararlarının hem gerekçelerini hem de sonucunu değiştirmek yetkisi tanınmıştır. Bu nedenle hukuk mahkemelerince verilen kararların temyiz incelemesi aşamasında Yargıtay'ın değişik gerekçe ile onama kararı verebileceği hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Ayrıca 12.02.2011 tarihinde kabul edilen ve 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girecek olan 6100 sayılı yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 370. maddesinde de, 1086 sayılı Kanun'un 436. maddesindeki söz konusu hükme aynen yer verilmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla adlî yargı temyiz mercii olan Yargıtay'ın değişik gerekçe ile onama kararı verme yetkisi, yeni usul yasasının yürürlüğe gireceği 01.10.2011 tarihinden sonra da devam edecektir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Vergi Usul Kanununun Uygulanacağı Haller" başlıklı 31. maddesinde; idari yargı mercileri tarafından, 2577 sayılı Kanun'da hüküm bulunmayan hallerde, belli yargılama müesseselerine ilişkin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hükümlerin uygulanacağı öngörülmüştür.¹⁶

¹⁶ 2577 sayılı Kanun m.31/1: "Bu kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma

Buna göre idari yargılama usulünde "hakimin davaya bakmaktan yasaklı olması ve reddi, ehliyet, davaya müdahale, davanın ihbarı, vekalet, feragat ve kabul, teminat, karşı dava, keşif, bilirkişi incelemesi, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım istemleri ve duruşma düzeni"ne ilişkin olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanabilecektir. Ancak hangi konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanacağı 2577 sayılı Kanun'da sınırlı sayıda belirtilmiş, maddede bu konuların kıyas ya da yorum yoluyla genişletilmesine olanak sağlayacak bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu nedenle maddede sınırlı sayıda belirtilen bu müesseseler dışında, idari yargılama usulüne ilişkin diğer konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı düşüncesindeyiz.¹⁷

Değişik gerekçe ile onama kararı temyiz ve temyiz incelemesi sonucunda verilecek kararlarla ilgili bir konudur. Temyiz incelemesi ise İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapılırken zikredilmemiş bir konudur. Dolayısıyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 436. maddesinin idari yargılama usulünde kıyasen uygulanması ve Yargıtay'a değişik gerekçe ile onama kararı verme yetkisi tanıyan bu hükümden hareketle Danıştay'ın da bu konuda yetkili kabul edilmesi mümkün bulunmamaktadır.¹⁸

c) İdarî Yargıda Değişik Gerekçe İle Onama

İdari yargıya ilişkin usûl kanunu olan 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda kanun yoluna ilişkin düzenlemeler, "Kararlara Karşı Başvuru Yolları" başlıklı üçüncü bölümde yer almaktadır. Buna göre anılan kanunla

---

sırasında tarafların mahkemenin sukununu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır."

¹⁷ Nitekim Anayasa Mahkemesi de bu düşüncededir. İstanbul 3. İdare Mahkemesi tarafından, "islah" müessesesi ile ilgili bir tam yargı davasında İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuş ve Anayasa Mahkemesi, verdiği kararda şu yorumu yapmıştır: "*İtiraz konusu kuralda, hukuk yargılama usulünde geçerli olan kurumlardan hangilerinin idari yargılama usulünde de uygulanabileceği belirtilmiştir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin birinci fıkrasında, bazı usul işlemlerinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanacağı öngörüldüğü halde, dava açıldıktan sonra istenilen tazminat miktarının artırılması konusunda hukuk usulüne atıf yapılmamakta, bu nedenle de islah kurumunun idari yargılama usulünde uygulama alanı bulunmamaktadır.*" AYM, 12.06.2008, E:2004/103 K:2008/121, www.anayasa.gov.tr, Kararlar Bilgi Bankası, erişim tarihi:05.03.2011.

Yine aynı yönde: Turgut CANDAN, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 2. Bası, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006, syf. 718.

¹⁸ Öğretide ÇAĞLAYAN, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun değişik gerekçe ile onama kararı verilebileceğini öngören hükmünün idari yargıda da uygulanabileceği düşüncesindedir. Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargıda Kanun Yolları, 1. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002, syf. 96.

idarî yargıdaki kanun yolları “itiraz” ve “temyiz” şeklinde ikiye ayrılmış; idare ve vergi mahkemelerinin Kanun’un 45. maddesinde sınırlı sayıda belirtilen uyuşmazlıklara ilişkin nihaî kararları ile tek hakimle verdikleri nihaî kararlara karşı bölge idare mahkemeleri nezdinde itiraz yoluna, diğer nihaî kararlarına karşı ise Danıştay’da temyiz yoluna başvurulabileceği öngörülmüştür. (2577 SK. m.45, 46)

2577 sayılı Kanun’un 49. maddesinde, usulî yönden herhangi bir eksikliği bulunmayan temyiz başvuruları üzerine temyiz merciince yapılacak incelemeye ilişkin esaslar yer almaktadır. Maddeye göre temyiz incelemesi sonucunda Danıştay, eğer “ilk derece mahkemesi görevi veya yetkisi dışında bir işe bakmışsa, hukuka aykırı karar vermişse veya usul hükümlerine uymamışsa” temyize konu mahkeme kararını bozacak, aksi halde yani bu üç husustan hiçbirinin söz konusu olmaması durumunda ise incelediği kararı onayacaktır. Öte yandan eğer temyize konu mahkeme kararında sadece isim, tarih ve hesap hataları gibi¹⁹ maddi hatalar varsa, Danıştay bu hataları düzelterek kararın *düzeltilerek onanmasına* da karar verebilecektir. (m.49/2)

Bununla birlikte İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda, Medenî Usul Kanunu’ndan farklı olarak, “sonucu itibariyle doğru olan fakat gerekçesi hukuka aykırı bulunan mahkeme kararlarının Danıştay tarafından *değişik gerekçe ile onanabileceği*” yönünde açık bir kurala yer verilmemiştir. 2577 sayılı Kanun’da bu yönde bir hükme yer verilmemesinin hukuki bir boşluk olarak nitelendirilemeyeceğini; bilakis yasa koyucunun bu konuda bilinçli bir tercihi bulunduğunu düşünmekteyim. Çünkü Kanun’un 49. maddesinin 2. fıkrasının ilk halinde “*Temyiz incelemesi sonunda maddi vakıalar hakkında edinilen bilgi yeterli görülürse veya uyuşmazlık sadece hukuki noktalara ilişkin ise veya karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise karar bozulmakla beraber işin esası hakkında da karar verilir*” hükmü yer almakta iken; 05.04.1990 günlü, 3662 sayılı Kanun’la söz konusu fıkra, “*Temyiz incelemesi sonunda karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise kararın düzeltilerek onanmasına karar verilir*” şeklinde değiştirilmiş bulunmaktadır. Böylelikle kanun koyucu, “temyiz incelemesi sonunda maddi vakıalar hakkında edinilen bilgi yeterli görülürse veya uyuşmazlık sadece hukuki noktalara ilişkin ise mahkeme kararını bozmakla birlikte uyuşmazlığı da esastan çözümlmek” konusunda Danıştay’a daha önce vermiş olduğu yetkiyi geri almış bulunmaktadır.

Esasında 2577 sayılı Kanun’un 49. maddesinin ilk halinde yer alan “*Temyiz incelemesi sonunda maddi vakıalar hakkında edinilen bilgi yeterli görülürse veya uyuşmazlık sadece hukuki noktalara ilişkin ise ... karar bozulmakla beraber işin esası hakkında da karar verilir*” şeklindeki hükmün yürürlükten kaldırılması, hukuk sistemimizde bir temyiz merci olarak öngörülmüş

¹⁹ CANDAN, syf. 962.

bulunan Danıştay'ın istinafa benzeyen bazı yetkilerinden arındırılmasını ifade etmektedir.²⁰ Nitekim kanun koyucu, idari yargıda bir kanun yolu mercii olmasına karşın temyiz makamı olmayan bölge idare mahkemeleri bakımından bu yönde bir yetki değişikliğine gitmemiş ve 3662 sayılı Kanun'la 2577 sayılı Kanun'da yaptığı değişiklikle, Kanun'un 45. maddesinin 4. fıkrasını²¹ aynen muhafaza etmiştir.

1990 yılında 3662 sayılı Kanun'la İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan bu değişikliğin, temyiz incelemesiyle istinaf incelemesi arasındaki nitelik farkının yanı sıra, inceleme konumuz olan değişik gerekçe ile onama kararlarıyla da bağlantılı olduğu düşüncesindeyim. Çünkü maddenin ilk hali uyarınca, temyiz aşamasında dosyada yer alan bilgi ve belgeler başka bir inceleme ve araştırmaya gerek bırakmayacak şekilde olayın maddi yönünü ortaya koymakta ise veya uyumsuzluk sadece hukuki konulara ilişkin ise; Danıştay, ilk derece mahkemesi kararını bozmakla beraber işin esası hakkında da re'sen ve nihai olarak karar verecektir.²² Bu durumda Danıştay'ın bozma kararı üzerine esastan vereceği kararın sonucu ile ilk derece mahkemesi kararının sonucunun birbiriyle aynı olması durumunda, Danıştay tarafından verilecek kararlar *değişik gerekçe ile onama kararı* arasında hukuki nitelik farkı bulunmayacaktır. Zira her iki durumda da, maddi vakıalar Danıştay'ın uyumsuzluk hakkında bir sonuca ulaşabilmesine olanak sağlayacak ölçüde aydınlanmıştır; mahkeme kararının gerekçesini isabetli bulmayan Danıştay tarafından uyumsuzluğun çözümü için yeni bir gerekçeye dayanılmaktadır ve bu gerekçeye dayalı olarak ulaşılan sonuç, mahkeme kararında yer alan sonuç ile örtüşmektedir.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, 2577 sayılı Kanun'un 49/2. maddesinin 3662 sayılı Kanun'la değiştirilmesinden önce Danıştay'a tanınan yetki, aslında değişik gerekçe ile onama kararı verme yetkisini de kapsayan bir yetkidir. Sadece ilk durumda Danıştay'ın kendi gerekçesi doğrultusunda ulaşacağı sonuç mahkeme kararındaki sonuçtan farklı da olabileceken; ikinci durumda yani değişik gerekçe ile onama halinde Danıştay'ın ulaştığı sonuç ile mahkeme kararındaki sonucun birbiriyle aynı olması gerekmektedir. Buna ek olarak, her iki müessese farklı kavramlarla (bozma-onama) adlandırılmıştır. Ancak bu durum, her iki halde de Danıştay'ın ilk derece mahkemesi yerine geçerek işin esası hakkında ilk defa bir karar vermiş olması ve bu kararın hukuk alanında

²⁰ Sıddık Sami ONAR, İdare Hukukunun Umumî Esasları, Cilt III, 3. Bası, İstanbul: Hak Kitabevi, 1966, syf. 1993.

²¹ "Bölge idare mahkemesi evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeter görürse veya itiraz sadece hukuki noktalara ilişkin ise veya itiraz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir." (2577 SK. m.45/4)

²² Kazım YENİCE, Yüksel ESİN, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Ankara, 1983, syf. 730.

“teyiz aşaması tüketilmiş bir karar” olarak vücut bulması gerçeğini değiştirmemektedir. Bu nedenle 2577 sayılı Kanun’un 49/2. maddesinde 3662 sayılı Kanun’la değişiklik yaparak, Danıştay’ın “mahkeme yerine geçip, uyuşmazlıkla ilgili doğrudan bir karar verme yetkisi”ne son veren yasama organı, aynı zamanda Yüksek Mahkeme’nin değişik gerekçe ile onama kararı verme yetkisini de kaldırmış bulunmaktadır ve bu durum, kanun koyucunun bu yöndeki bilinçli tercihini yansıtmaktadır. Öte yandan 2577 sayılı Kanun’un 45. maddesinin 4. fıkrası halen yürürlükte olduğundan, bölge idare mahkemeleri tarafından değişik gerekçe ile onama kararı verilebilmesinin önünde herhangi bir hukukî engel bulunmamaktadır.

Pozitif hukuk metinlerindeki bu (bilinçli) boşluğa karşı idari yargıda kanun yolu mercileri tarafından değişik gerekçe ile onama kararı verilip verilemeyeceği sorunsalının çözümü bakımından; konunun bir de 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda öngörülen *kesin hükmün oluşumuna* ilişkin kurullarla birlikte ele alınması gerekmektedir.

Bir uyuşmazlığın çok uzun bir süre devam etmesi ve bu şekilde hukukî kesinliğin ortaya konulmasının gecikmesinde kamu yararı yoktur. Bu nedenle her davanın makul bir süre sonunda sona ermesi ve bu şekilde en azından o dava için hukuki kesinliğin tesis edilmesi gerekir. Dolayısıyla her yargılama faaliyeti sonucunda amaçlananın “şekli anlamda kesin hükme ulaşmak” olduğu söylenebilecektir. Bu bağlamda davaların sona ermesine hizmet eden bir usul hukuku müessesesi olan “şekli anlamda kesin hüküm” kavramı, yargılama sonucunda verilen karara karşı artık herhangi bir kanun yoluna başvurulamamasını,²³ pozitif hukuk hükümleri çerçevesinde kararın kesinleşmesini ifade etmektedir.

2577 sayılı Kanun’a göre, teyiz incelemesi sonucunda eğer mahkeme kararı bozulmuşsa, ilk derece mahkemesi bozma kararına uyabileceği gibi ilk kararında ısrar da edebilecektir. İsrar kararının teyiz edilmesi üzerine konu, uyuşmazlığın niteliğine göre İdarî veya Vergi Dava Daireleri Kurulu’na incelenecek ve bu kurullarca verilecek karara ilk derece mahkemesi uymak zorunda olacaktır. Ayrıca Danıştay dava daireleri ile İdarî ve Vergi Dava Daireleri Kurullarının teyiz incelemesi üzerine verdikleri kararlara karşı taraflar, bir defaya mahsus olmak üzere kararın düzeltilmesi isteminde de bulunabileceklerdir. (m.49, 54)

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun yukarıda aktarılan hükümleri çerçevesinde idari yargı kararları açısından kesin hükmün oluşumu şu şekilde gerçekleşecektir:

²³ Baki KURU, Ramazan ASLAN, Ejder YILMAZ, Medenî Usul Hukuku (Ders Kitabı), 14. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003, syf. 786.

Bir defa ilk derece mahkemesi kararına karşı kanunda öngörülen süresi içinde herhangi bir kanun yoluna (itiraz ya da temyiz) başvurulmamışsa, başvuru süresinin sonunda karar kesinleşecek ve şekli anlamda kesin hüküm oluşturacaktır. Karara karşı itiraz veya temyiz yoluna başvurulması durumunda ise, itiraz mercii olan bölge idare mahkemesince itirazın reddedilmesi ya da temyiz mercii olan ilgili Danıştay dairesi tarafından kararın onanması ve bu kararlar aleyhine taraflarca karar düzeltme yoluna başvurulmaması veya karar düzeltme başvurusunun da itiraz/temyiz mercii tarafından reddedilmesi halinde karar kesinleşecektir.

Temyiz incelemesi sonucunda Danıştay'ın ilk derece mahkemesi kararını bozması, ilk derece mahkemesinin bozma kararına uymayarak kendi kararında ısrar etmesi ve bu ısrar kararının da temyiz edilmesi halinde uyuşmazlık İdarî veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından incelenecektir.²⁴ Dava Daireleri Kurulunun onama kararı sonrasında karar düzeltme süresinin geçmesi ya da karar düzeltme talebinin de reddedilmesi halinde karar kesinleşecek; İdarî veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun bozma kararı vermesi durumunda da ilk derece mahkemesince verilmek durumunda olan bozmaya uyma kararına karşı kanun yollarının tüketilmesi ya da kanun yollarına başvuru sürelerinin geçirilmesinden sonra şekli anlamda kesin hüküm oluşacaktır.

Değişik gerekçe ile onama müessesesi, idari yargıda şekli anlamda kesin hükmün oluşumuna ilişkin yasa hükümleri çerçevesinde değerlendirildiğinde; bu müessesenin, İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun öngördüğü kanun yolu sistematığı ile bağdaşmadığı söylenebilecektir. Çünkü idarî yargıda şekli anlamda kesin hükmün oluşabilmesi için "ilk derece mahkemesi kararına karşı kanun yoluna başvurulmamalı" veya "kanun yoluna başvurulması halinde ilk derece mahkemesi ile kanun yolu mercii, somut olayda aynı kararın verilmesi gerektiği konusunda mutabık kalmalı"dır. Diğer bir ifadeyle bir idarî yargı kararının kesinleşmesi ya "ilk derece mahkemesi kararının taraflarca kabul edilmesine", ya da "birden fazla idarî yargı merciiinin iradesinin aynı karar üzerinde birleşmesine" bağlıdır.

Değişik gerekçe ile onama kararında ise ilk derece mahkemesinin verdiği hüküm ile kanun yolu merciiinin verdiği hükmün aynı doğrultuda olduğunun kabulü kanımca mümkün değildir. Çünkü değişik gerekçe ile onama, her iki yargı organının farklı gerekçelere dayanmasına, her iki yargı organının iradelelerinin farklı şekillerde tezahür etmiş olmasına karşın kararın sonucu itibarıyla onanmasını ifade etmektedir. Örneğin, ilk derece mahkemesinin "idarî işlemi tesis eden kişinin/organın yetkili olmadığı" ya da "olayda idari işlemin tesisini

---

²⁴ Belirtmek gerekir ki 2577 sayılı Kanun'da idare ve vergi mahkemelerine, bölge idare mahkemelerinin bozma kararı üzerine kendi kararlarında ısrar etme yetkisi tanınmamıştır.

gerektiren hukuki sebebin gerçekleşmediği” gerekçesiyle verdiği bir iptal kararının temyiz edilmesi üzerine, Danıştay tarafından “idari işlemin yasada öngörülen şekil kurallarına uyularak tesis edilmediği ve bu nedenle iptali gerektiği” sonucuna ulaşılması durumunda, ilk derece mahkemesinin iradesi ile Danıştay’ın iradesinin birbiriyle örtüştüğünü ileri sürmek oldukça güçtür. Böyle bir örnekte Danıştay tarafından ilk derece mahkemesi kararının bozulması halinde, ilk derece mahkemesi Danıştay’ın bozma kararını tahlil edecek, Danıştay’ın hukuki görüşüne katılmıyorsa kendi kararında ve dolayısıyla gerekçesinde ısrar edecek, ısrar kararı verilmesi üzerine her iki yargı mercii arasındaki uyuşmazlığa ilişkin olarak Danıştay İdarî veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından son söz söylenecektir. Böylelikle kanun yoluna başvurulmasına rağmen yargı mercilerinin iradesi örtüşmeden şekli anlamda kesin hüküm oluşmayacağından, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda öngörülen şekli anlamda kesin hükmün oluşumuna ilişkin kurallara da aykırı hareket edilmemiş olacaktır. Ayrıca bu ihtimalde ilk derece mahkemesi “kararında ısrar etme” hakkında mahrum bırakılmayacağından, uyuşmazlığın Dava Daireleri Kurulu’na intikali sağlanarak yeni içtihatların oluşmasının da önü açılacaktır.

Aktardığımız örnekte Danıştay’ın ilk derece mahkemesi kararını değişik gerekçe ile onaması halinde ise; karar düzeltme süresinin sona ermesinden ya da karar düzeltme isteminin reddedilmesinden sonra şekli anlamda kesin hüküm oluşmuş olacaktır. Bu ise, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda öngörülenin aksine, ilk derece mahkemesinin iradesi ile Danıştay’ın iradesinin birbirinden farklı olmasına karşın hukuk alanında şekli anlamda kesin hükmün oluşmasına sebebiyet verecektir. Öte yandan bu durum “onanan kararın hangi karar olduğu” sorusunu gündeme getirecektir. Zira kararlar gerekçelerinden bağımsız düşünülemezine göre, değişik gerekçe ile onanan yani gerekçesi değiştirilen ilk derece mahkemesi kararı Danıştay tarafından hukuka uygun bulunmamış demektir. Hukuka uygun bulunmayan kararın onanması ise İdari Yargılama Usulü Kanunu uyarınca mümkün değildir. Danıştay tarafından kaleme alınan yeni gerekçe ve dolayısıyla yeni karar ise bir “ilk derece mahkemesi kararı” değildir ve bu nedenle bu kararın onandığından söz etmek de mümkün bulunmamaktadır. Dolayısıyla değişik gerekçe ile onama kararı verilmesi halinde, Danıştay tarafından adeta somut uyuşmazlığa ilişkin yeni bir karar oluşturulmakta ve bu karar aynı anda kendisini oluşturan makam tarafından onanarak temyiz aşamasını da tamamlamış bulunmaktadır.²⁵

²⁵ Değişik gerekçe ile onama kararının karar düzeltme aşamasında verilmesi halinde bu durumun neden olduğu sakınca daha büyüktür. Zira temyiz aşamasında değişik gerekçe ile onama kararı verilmesi halinde, davanın taraflarının ilk defa karşılaştıkları bu yeni gerekçeye (yani yeni karara) karşı başvurabilecekleri bir kanun yolu daha (karar düzeltme) bulunmaktadır. Oysa özellikle temyiz aşamasında karar lehine olacak şekilde bozulan tarafın, karar düzeltme aşamasında verilecek bir değişik gerekçe ile onama kararı sonrasında başvurabileceği bir yol kalmamakta;

Bu başlık altında değinilmesi gereken bir diğer husus da, uygulamada rastlanan ve yapısı itibariyle değişik gerekçe ile onama kararlarına benzeyen bir diğer karar türü olan "ek gerekçe ile onama" kararlarıdır. Ek gerekçe ile onama kararında temyiz mercii, mahkeme kararının gerekçesini kural olarak benimsemekte ve hukuken isabetli bulmaktadır. Ancak gerekçenin hukuki mantığı içinde eksik bırakılan, belirtilmeyen, unutulmuş, yasa değişikliği veya Anayasa Mahkemesi kararı gibi yeni gelişmeler sebebiyle ayrıca değinilmesi gereken bazı noktalar bulunmakta ya da o yönde karar verilmesini gerektiren birden fazla gerekçe bulunmasına karşın, mahkeme kararında bu gerekçelerden bazılarına yer verilmemiş bulunmaktadır. İşte bu gibi durumlarda Danıştay tarafından mahkeme kararının hukuken isabetli bulunduğu belirtilmekte, ancak mahkeme kararında belirtilmeyen bazı noktalara dikkat çekilerek veya karara yeni bir gerekçe eklenerek mahkeme kararı *ek gerekçe ile onanmaktadır*.²⁶

---

karar, farklı gerekçe ile de olsa onanarak kesinleştiğinden, uyuşmazlık ilk derece mahkemesince de tekrar ele alınmamaktadır.

²⁶ "... davacının, OHAL Valisinin teklifi üzerine ... İli ... İlçesine naklen atanmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır. ... İdare Mahkemesinin ... kararıyla; ... davacı hakkında adli-idari herhangi bir soruşturmanın olmadığı belirtilmiştir; davacının naklen atanmasının hukuki bir gerekçeye dayanmadığının anlaşıldığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. Davalı idare; OHAL Valisine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili idari işlemler hakkında iptal davası açılmayacağını ileri sürmekte ve anılan idare mahkemesi kararının temyizden incelenerek bozulması istenmektedir. ... OHAL Valisi teklifine dayalı dava konusu işlemin yargı denetimi dışında kalmasının hukuki dayanağı olan 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. maddesinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi karşısında, davalı idarenin temyiz iddialarında hukuki isabet görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, davalı idarenin temyiz isteminin reddiyle, ... İdare Mahkemesi'nce verilen ve dayandığı gerekçe itibarıyla hukuka uygun bulunan ... günlü, ... sayılı kararın **yukarıda belirtilen gerekçenin de eklenmesi suretiyle onanmasına**, ... tarihinde oybirliğiyle karar verildi." Danıştay 5.D., 17.09.2003, E:1999/3664 K:2003/3509, "Dava; makinist yardımcısı olarak görev yapan davacının TCDD Personel Yönetmeliği'nin 100/5. maddesine göre '1/30 oranında aylıktan kesme' cezası ile cezalandırılmasına dair TCDD 5. Bölge Müdürlüğü Disiplin Kurulu'nun 7.1.2005 günlü ve 2005/7 sayılı kararının iptali ile bu ceza nedeniyle aylığından yapılan kesintinin kesinti tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılmıştır. Diyarbakır 2. İdare Mahkemesinin 08.09.2006 günlü, E:2005/520, K:2006/1408 sayılı kararı ile; makinist yardımcısı olarak görev yapan davacıya, makinistlerin görevleri arasında sayılan bir görevi yerine getirmediği gerekçesiyle verilen cezada hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle iptaline, işlem nedeniyle aylığından yapılan kesintinin de dava açma tarihi olan 01.04.2005 tarihinden itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte davacıya ödenmesine karar verilmiştir. ... Olayda; ... Anayasanın ve TCDD Personel Yönetmeliği'nin yukarıda aktarılan hükümleri uyarınca, soruşturmayı yapan veya ilgili disiplin kurulunca davacının üzerine atılı fiiller belirtilmek ve 7 günden az olmamak üzere süre verilerek savunması alınmak suretiyle disiplin cezası verilmesi gerekirken, davacının soruşturmacı tarafından alınan ifadesi yeterli görülerek verilen cezada hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle,

Ek gerekçe ile onama kararları, değişik gerekçe ile onama kararlarından farklı olarak, idari yargılama usulünün şekli anlamda kesin hükme ilişkin kurallarına aykırılık oluşturmamaktadır. Çünkü ek gerekçe ile onamada, ilk derece mahkemesi kararı gerekçesi ile birlikte hukuka uygun bulunduğu; temyiz merciinin iradesi ile ilk derece mahkemesinin iradesi aynı yönde birleşmektedir. Sadece Danıştay, mahkeme tarafından eksik bırakıldığını ve uyuşmazlığın çözümü bakımından aydınlatılması gerektiğini düşündüğü bazı noktaları tamamlamaktadır. Dolayısıyla bu halde her iki yargı merciinin iradeleri arasında uyumsuzluk söz konusu olmadığından, kararın onanmasında ve bu suretle (karar düzeltme aşamasına ilişkin hükümler saklı kalmak koşuluyla) kesin hükmün oluşmasında, değişik gerekçe ile onama kararı için belirttiğimiz sakıncalar bulunmamaktadır. Bununla birlikte idari yargıda “ek gerekçe ile onama kararı” yasada öngörülmüş bir temyiz sonucu olmadığından; ek gerekçe ile onama kararlarının da yargılamanın yasallığı ilkesiyle bağdaşmadığı söylenebilecektir.

---

davalı idarenin temyiz isteminin reddine, Diyarbakır 2. İdare Mahkemesinin ... kararının **yukarıda belirtilen gerekçenin de eklenmesi suretiyle onanmasına**, ... tarihinde oybirliği ile karar verildi.” Danıştay 12.D., 06.03.2009, E:2007/1419 K:2009/1123, “Dava; davacı ASKİ Genel Müdürlüğü tarafından 01.03.2004 tarihinde yapılan ‘Ön Ödemeli Elektronik Kartlı Su Sayacı Sistemi Alımı’ ihalesinde mevzuata aykırılıklar bulunduğu iddiasıyla Kamu İhale Kurumu’na yapılan itirazın şikâyet başvurusu sonucu tesis edilen Kamu İhale Kurulu’nun ... sayılı kararının iptali istemiyle açılmış, İdare Mahkemesince; ... itirazın şikâyet başvurusunda davalı idarenin hareket tarzının nasıl olması gerektiğinin Yasa’nın 56. maddesinde hüküm altına alındığı; buna göre, Kurul’un ya düzeltici işlemi belirleyeceği, ya ihale işlemlerini iptal edeceği ya da şikâyetin uygun bulunmadığını belirleyeceği yolundaki hükümle, Kurul’un konuya ilişkin kesin yargılara vararak, tarafları bağlayan kesin nitelikte karar vermesinin öngörüldüğü; buna karşılık, dava konusu edilen Kurul kararı ile, esasen Yasa’nın 53. maddesiyle Kurul’a verilen yetki ve görevin, “ilgili idare”ye aktarılması şeklindeki bir yaklaşımın, Yasa tarafından öngörülmediği açık olduğundan, yürütülmekte olan ihale sürecini kesintiye uğratabilecek ve kamu yararına engel olacak biçimde tesis edilen işlemde hukuka ve mevzuata uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiş, bu karar davalı idare tarafından temyiz edilmiştir. ... Kamu İhale Kurumu’nun 4734 sayılı Kanun’da öngörülen görev ve yetkilerini kullanabilmesi ve Kuruma yüklenen görev ve fonksiyonların etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi, ancak Kurul kararının sonuca etkili olabilmesiyle mümkündür. İhale işlemleriyle ilgili mevzuata aykırılıkların “ilgili idaresi”ne bildirilmesi şeklindeki kararlar, sonuca etkili kararlar değildir. Dava konusu Kamu İhale Kurulu kararı, bu nedenle de hukuka ve mevzuata uygun görülmemiştir. Dava konusu işlemin yukarıda özetlenen gerekçeyle iptali yolundaki temyize konu Ankara 8. İdare Mahkemesi’nin ... sayılı kararında, ... bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, bozma istemi yerinde görülmemeyerek anılan mahkeme kararının **yukarıda belirtilen gerekçenin eklenmesi suretiyle onanmasına**, ... tarihinde oybirliği ile karar verildi. Danıştay 13.D., 09.12.2005, E:2005/6851 K:2005/5819, www.danistay.gov.tr, Danıştay Bilgi Bankası, erişim tarihi: 06.03.2011.

2577 sayılı Kanun'da öngörülmemesine ve kanunda yer alan kesin hüküm oluşumuna ilişkin kurullarla bağdaşmamasına karşın, uygulamada Danıştay'ın sık sık değişik gerekçe ile onama kararı verdiğini görmekteyiz. Bu nedenle konunun uygulama boyutu ile birlikte etraflıca değerlendirilebilmesi için, Danıştay'ın söz konusu kararlarının da incelenmesi gerekmektedir.

D. DANIŞTAY TARAFINDAN VERİLEN DEĞİŞİK GEREKÇE İLE ONAMA KARARLARI

İdare ve vergi mahkemesi kararlarının temyizden incelenmesi sırasında, Danıştay tarafından sıklıkla değişik gerekçe ile onama kararları verildiğine rastlamaktayız. Bu kararlar yalnızca Danıştay'ın bir veya birkaç dairesi tarafından verilmemekte, Danıştay'ın neredeyse bütün Daireleri'nce bu yola başvurulduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda ülkemiz idarî yargı pratiğinde **değişik gerekçe ile onamanın**, "temyiz isteminin usulden reddi", "onama" ve "bozma" ile birlikte temyiz incelemesinin olası dördüncü sonucu haline geldiği rahatlıkla söylenebilecektir.

Örneğin üniversitenin peyzaj mimarlığı bölümünden mezun olan ve Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nde istidalcı kadrosunda görev yapan bir kamu görevlisinin, çalıştığı kurum bünyesinde mühendis kadrosu için açılacak unvan değişikliği sınavına alınması yönünde yapmış olduğu başvurunun mühendislik bölümünden mezun olmadığından bahisle reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada; İdare Mahkemesi'nce, "Yükseköğretim Kurulu'nun 10.03.2006 tarihli Genel Kurul toplantısında Ziraat Fakültelerinin Peyzaj Mimarlığı Programı Mezunlarının 657 sayılı Yasa'nın 36. maddesine göre teknik hizmetler sınıfında peyzaj mimarı unvanı alabileceklerine ve mühendislik kadrolarında istihdam edilmelerinin uygun olduğuna karar verildiği, bu durumda peyzaj mimarlığı bölümü mezunu olan davacının mühendis kadrosuna atanmak üzere açılacak unvan değişikliği sınavına alınması gerekirken aksi yönde tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı" gerekçesiyle dava konusu işlem iptal edilmiştir. Bu kararı temyizden inceleyen Danıştay 2. Dairesi, 15.12.2009 tarihinde verdiği kararda "*...Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın, Ziraat Fakültelerinin Peyzaj Mimarlığı Programı mezunlarının Teknik Hizmetler Sınıfında Mühendis kadrolarında istihdam edilmelerinin uygun olduğuna ilişkin 10.3.2006 günlü Genel Kurul Kararı, yine 2008 yılında 2008/4 KPSS puanına göre Çevre ve Orman Bakanlığı'na peyzaj mimarlığı lisans bölümü mezunu mühendis unvanlı üç adet atamanın yapılması karşısında; peyzaj mimarı unvanını kazanmış olan memurların, davalı idarede peyzaj mimarına ihtiyaç olması halinde açılacak sınıf ve unvan değişikliği için yapılacak sınava girerek, kazanmaları sonucunda mühendis kadrosuna atamalarının yapılabileceği açıktır. Bu durumda istidalcı olarak görev yapan ve mühendis kadrosunda istihdam edilmek isteyen davacıya yukarıda ifade edildiği gibi ihtiyaç*

olması ve boş kadro bulunması halinde mühendislik mesleğiyle ilgili sınava girme olanağı tanınması gerekirken, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümü mezunu olması sebebiyle başvurusunun reddi yolunda kurulan dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Öte yandan bu karar, davacının doğrudan mühendis kadrosu için sınava alınması sonucunu doğuran bir karar olmayıp, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümü mezunlarının mühendis kadrosunda istihdam edilebileceğine ilişkin olup, bu haliyle dava konusu işlemin sebep unsuru yönünden hukuka uygun olmadığını saptayan bir karar niteliğindedir.” gerekçesine yer vererek, hüküm fıkrası itibarıyla hukuka uygun bulunduğunu belirttiği idare mahkemesi kararını **yukarıda belirtilen gerekçe ile** (yani kendi gerekçesi ile) onamıştır.²⁷

Danıştay 4. Dairesi de defter ve belgelerini ibraz etmeyen şirket adına takdir komisyonunca belirlenen matrah üzerinden re'sen salınan kurumlar vergisi, hesaplanan fon payı ile kesilen vergi ziyai cezasının kaldırılmasına karar veren vergi mahkemesi kararını temyizden incelemesi sonucunda, “... *davada, Mahkemece defter ve belge isteme yazısı, şirketin yeni ortakları ve yöneticilerine tebliğe çıkarılmadan şirket hisselerini 18.10.2002 tarihinde devreden eski ortağa yapılan tebligatın hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle vergi ve cezaların kaldırılmasına karar verilmiş ise de, defter ve belge isteme yazısının yeni ortaklara ikametgah adreslerinde tebliğe çalışıldığı ancak anılan şahısların adreslerinde bulunmadığı ve bu hususun dosyaya ekli 31.10.2003 günü düzenlenen 15 ve 19 sıra nolu yoklama fişleri ile tespit edildiği anlaşıldığından vergi mahkemesinin gerekçesinde hukuka uygunluk bulunmamaktadır. ... inceleme yetkisine haiz takdir komisyonunca gerçek gelirin vergilendirilmesi ilkesi gereği herhangi bir inceleme ve araştırma yapılmadan katma değer vergisi matrahını oluşturan teslim ve hizmet bedellerinin, maliyet ve gider unsurları dikkate alınmadan vergi matrahı olarak takdir olunmasında hukuka uygunluk bulunmadığından tarhiyatın kaldırılmasına karar veren vergi mahkemesi kararında sonucu itibarıyla hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin reddine, İstanbul 4. Vergi Mahkemesinin ... kararının **belirtilen gerekçe ile onanmasına** ...” karar vermiştir.²⁸*

Yine bir özel güvenlik şirketine ait faaliyet izninin, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un 22/3. maddesi uyarınca iptaline ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada idare mahkemesince, “davacı şirketin kurucu ortakları ile müdürünün, ‘Devlet sırrını ifşa etmek, çıkar amaçlı suç örgütüne üye olmak, 6136 sayılı Yasaya muhalefet’ suçları olduğunun saptandığı; dolayısıyla, amacı dışında faaliyet gösterdiği ve kurucu ortaklarının suç olan

²⁷ Danıştay 2.D., 15.12.2009, E:2008/4101 K:2009/4699, Danıştay Dergisi (DD), Yıl:40, S:124, syf. 151-154.

²⁸ Danıştay 4.D., 07.10.2009, E:2007/5648 K:2009/4728, DD, Yıl:40, S:123, syf.204-206.

fiillere iştirak ettiği sabit olan davacı şirketin faaliyet izninin iptali yolunda tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı" gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Bu kararın davacı tarafca temyizi üzerine Danıştay 10. Dairesi tarafından şu değerlendirme yapılmıştır: "... davacı şirketin kurucu ortakları ile yöneticisi hakkında herhangi bir mahkumiyet hükmü bulunmadığından; Mahkeme kararının, şirket ortaklarının suç olan fiillere iştirak ettiğinin sabit olduğu yolundaki gerekçesine katılmaya hukuken olanak bulunmamaktadır. Esasen, aksine yorum, 'masumiyet karinesi'ne de aykırılık teşkil edecektir. Bununla birlikte; özel güvenlik hizmetinin, kamu güvenliğini tamamlayıcı nitelikte olması nedeniyle, söz konusu hizmetin yürütülmesi aşamasında görev yapan (hizmeti yürüten) kişilerin, hizmetin aktarılan niteliğiyle bağdaşır şekilde suç şüphesinden uzak olması gerektiği de tabiidir. Nitekim bu husus, 5188 sayılı Yasada da dikkate alınmış ve özel güvenlik şirketlerine faaliyet izni verilebilmesi için, şirket kurucuları ve yöneticilerinin, hem Yasanın 10. maddesinde sayılan koşulları taşıması, hem de haklarında Valilikçe yapılacak güvenlik soruşturması sonucunun olumlu bulunması gerektiği öngörülmüştür. Buna göre; özel güvenlik hizmetinin yürütülmesinde fiilen görev alan davacı şirket yetkilileri hakkında yapılan soruşturma sonuçlarının, hizmetin niteliğiyle bağdaşmadığı gözetilerek, aynı Yasanın 11. maddesindeki Valilik yetkisi kapsamında değerlendirilmesi sonucu 'özel güvenlik faaliyet izin belgesi'nin iptal edilmesinde sonuç itibarıyla hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Bu durumda; İdare Mahkemesince, 5188 sayılı Yasanın 11. maddesine dayanılarak faaliyet izninin iptal edilmesinde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi gerekmekte ise de; davacı şirketin kurucu ortaklarının suç olan fiillere iştirak ettiğinin sabit olduğu gerekçesiyle davanın reddi yolunda verilen kararda sonuç itibarıyla isabetsizlik görülmemektedir. Açıklanan nedenlerle, davacının temyiz isteminin reddi ile Ankara 5. İdare Mahkemesinin ... kararının yukarıda anılan gerekçe ile onanmasına ... tarihinde oybirliğiyle karar verildi."²⁹

Bir diğer temyiz dosyasında Danıştay 11. Dairesi, "diş hekimi olarak görev yapan davacı tarafından on hizmet yılının dolması sebebiyle 21.03.2003-21.09.2003 tarihleri arasında kullandığı aylıksız izin süresinin borçlandırılması istemiyle Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'ne yapılan başvurunun reddine ilişkin işlem"i iptal eden idare mahkemesi kararını incelemiştir. İdare Mahkemesi kararının gerekçesi "çalıştığı kurum tarafından gerekli şartları taşıdığı tespit edilmek suretiyle 6 ay süreyle aylıksız izne ayrılması uygun görülen ve buna istinaden izne ayrılan, bu sürelerle ait emekli keseneklerini, kurum karşılıklarını davalı idareye yatıran davacının, artık bu aşamada aylıksız geçen izin

²⁹ Danıştay 10.D., 02.12.2009, E: 2007/6034 K: 2009/10121, DD, Yıl:40, S:124, syf. 366-369.

sürelerinin 5434 sayılı Kanun'un Ek 72. maddesi uyarınca emeklilik yönünden değerlendirilmesi gerekirken, ilgilinin aylıksız izne ayrılma şartlarını taşıyıp taşımadığı yönünde yeniden bir inceleme yapılmak suretiyle borçlanma talebinin bu gerekçeyle reddedilmesinde usule ve mevzuata uyarlık bulunmadığı"dır. Danıştay 11. Dairesi idare mahkemesinin bu gerekçesine katılmamış ve "...*Dosyanın incelenmesinden, (davacıya) 21.03.2003-21.09.2003 tarihleri arasında on hizmet yılını doldurması nedeniyle kurumu tarafından 6 ay süreyle aylıksız izin verildiği, aylıksız izinli olarak geçen bu süreyi borçlanmak istemesi üzerine, Emekli Sandığı tarafından, muhtelif tarihlerde kullandığı aylıksız izin süreleri düşürüldüğünde devlet memurluğunda on hizmet yılını doldurmadığından anılan sürelerin borçlandırılmasına olanak bulunmadığına ilişkin dava konusu işlemin tesis edildiği ve bu işlemin iptali istemiyle görülmekte olan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. 657 sayılı Kanunda, aylıksız izinli olarak geçen sürelerde, kişilerin kadrosu ile ilişişinin kesileceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Nitekim, aylıksız izin kullanan davacının kadrosu ile ilgisinin devam ettiği de açıktır. Bu durumda, 657 sayılı Kanunun anılan maddesinde 10 hizmet yılının hesabında fiilen çalışma şartına yer verilmemesi ve davacının 10 hizmet yılını doldurmuş olması karşısında, 21.03.2003-21.09.2003 tarihleri arasında kullandığı aylıksız izin süresinin borçlandırılması gerekirken aksi yönde tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunma*"dığı gerekçesiyle "*temyiz isteminin reddi ile Ankara 4. İdare Mahkemesince verilen ... kararın anılan gerekçe ile onanmasına ... oybirliğiyle*" karar vermiştir.³⁰

Danıştay'ın farklı dairelerince verilen değişik gerekçe ile onama kararlarına ilişkin örnekleri çoğaltmak mümkündür.³¹ Zira daha önce de belirttiğimiz gibi, Danıştay'ın hemen hemen bütün daireleri tarafından değişik gerekçe ile onama kararları verilmektedir. Bu kararların çoğunda herhangi bir karşı oya da rastlanmamakta, kararların genel olarak oybirliği ile verildiği görülmektedir. Bununla birlikte "idare mahkemesince davanın esastan reddedilmesine karşın, davanın usul yönünden reddedilmesi gerektiği"nden bahisle verilen bazı değişik gerekçe ile onama kararlarında kimi üyeler karara muhalefet etmekte ve kararlar, oyçokluğu ile alınmaktadır. Örneğin, Karadeniz Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Genel Müdürü olan davacının görevden alınma-

³⁰ Danıştay 11.D., 03.03.2009, E:2006/2521 K:2009/2213, DD, Yıl:39, S:121, syf. 387-388.

³¹ Bkz. Danıştay 5.D., 22.01.2010, E:2007/6336 K:2010/141, DD, Yıl:40, S:124, syf.225-227, Danıştay 6.D., 18.01.2010, E:2009/7077 K:2010/157, DD, Yıl:40, S:124, syf.258-260, Danıştay 7.D., 03.03.2010, E:2007/802 K:2010/1128, DD, Yıl:40, S:124, syf.293-295, Danıştay 8.D., 01.10.2007, E:2007/1955 K:2007/4968, DD, Yıl:38, S:117, syf.227-229, Danıştay 9.D., 20.01.2010, E:2008/6275 K:2010/51, DD, Yıl:40, S:124, syf.342-344, Danıştay 12.D., 23.03.2010, E:2007/1731 K:2010/1647, DD, Yıl:40, S:124, syf.434-435, Danıştay 13.D., 06.04.2010, E:2009/7074 K:2010/2940, DD, Yıl:40, S:124, syf. 458-463.

sına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada işlemin iptali yolunda verilen yargı kararı uyarınca, davacının eski görevine iade edilmesi isteminin reddine ilişkin işlemin iptali ve bu işlem nedeniyle yoksun kaldığı parasal hakların yasal faiziyle birlikte davacıya ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan davada Danıştay 5. Dairesi'nin 26.03.2007 günlü, E:2007/1835 K:2009/1266 sayılı kararıyla, işlemin hukuka uygun olduğu gerekçesiyle davanın esastan reddine karar verilmiştir. Bu kararı temyizen inceleyen İdarî Dava Daireleri Kurulu ise davanın süresinde açılmadığı sonucuna ulaşmış ve kararı değişik gerekçe ile onamıştır. Ancak davada süreaşımı bulunduğunu düşünen bazı üyeler değişik gerekçe ile onama kararına katılmamışlar ve "*Davada süreaşımı bulunduğundan, davacının temyiz isteminin kabulü ile davanın süreaşımından reddine karar verilmek üzere Daire kararının bozulması gerektiği oyuyla, gerekçenin değiştirilmesi suretiyle kararın onanmasına ilişkin karara katılmıyoruz.*" şeklinde karşı oy kaleme almışlardır.³²

Yine imar planında değişiklik yapılmasına ilişkin bir belediye meclisi kararının iptali istemiyle açılan davada, idare mahkemesi tarafından "plan değişikliğinde şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle" davanın esastan reddine karar verilmiş; dosyayı temyizen inceleyen Danıştay 6. Dairesi tarafından ise "uyuşmazlık konusu taşınmazda kiracı olan davacının bu davayı açmakta hukuken korunabilir, kişisel ve güncel bir menfaatinin bulunmadığı, dolayısıyla davanın ehliyet yönünden reddi gerekirken işin esası incelenmek suretiyle verilen idare mahkemesi kararında sonucu itibarıyla hukuki isabetsizlik görülmediği" gerekçesiyle mahkeme kararı değişik gerekçe ile onanmıştır. Ancak karar oyçokluğu ile alınmış, iki üye "*Aydın İli, Kuşadası İlçesi, Camikebir Mahallesi, ... adanın bulunduğu alana ilişkin 1/1000 ve 1/5000 ölçekli imar planlarında tadilat yapılmasına ilişkin Kuşadası Belediye Meclisinin ... sayılı kararının iptali istemiyle kiracı sıfatıyla dava açan kişinin bu davayı açmakta güncel ve kişisel bir menfaati bulunmadığından davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerekirken esastan reddi yolunda verilen mahkeme kararında hukuki isabet bulunmadığından bozulması gerekeceği*" oyuyla karara katılmamışlardır.³³

³² Danıştay İDDK, 30.04.2009, E:2007/1835 K:2009/1266, DD, Yıl:40, S:123, syf. 87-89.

³³ Danıştay 6.D., 05.11.2010, E:2008/13177 K:2010/10152, Karar yayınlanmamıştır. Danıştay 6. Dairesi'nin bir başka kararında; 1/5000 ölçekli imar planı bakımından davanın esastan reddi yolunda verilen mahkeme kararı, davanın süresinde açılmadığından bahisle değişik gerekçe ile onanmıştır. Karar oyçokluğuyla alınmıştır ve karşı oy gerekçesi şu şekildedir: "*1/5000 ölçekli imar planına karşı açılan davada süreaşımı bulunduğundan, mahkeme kararının 1/5000 ölçekli imar planına karşı açılan kısmının bozulması gerektiği oyuyla kararın bu kısmına katılmıyoruz.*" Danıştay 6.D., 28.09.2010, E:2008/4129 K:2010/8568, Karar yayınlanmamıştır.

Bu örneklerden hareketle Danıştay tarafından değişik gerekçe ile onama kararlarına sıklıkla başvurulduğu ve bunun başlıca sebebinin, “yargılama sürecinin daha fazla uzamamasını sağlamak” olduğu ileri sürülebilecektir. Gerçekten günümüzde, genelde tüm yargı mercilerinde özeldede idare ve vergi mahkemelerinde yargılama sürecinin istenilen ölçüde hızlı olmadığı; ilk derece mahkemelerinde bazı dosyaların karara bağlanmasının iki üç yılı bulabildiği, bazı dosyalarda da temyiz incelemesinin yine bu kadar geniş bir zaman zarfına yayılabildiği bilinmektedir. İşte böyle bir ortamda, kesin hükme ulaşabilmek için beş altı yıl beklemiş bir dava dosyasının değişik gerekçe ile onanmak yerine bozulması, uyuşmazlığın birkaç yıl daha sürmesine neden olabilecektir. Bu ise yargılama süresini makul olmaktan uzaklaştırarak, Anayasa’nın 36. maddesi ile İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin 6. maddesinde öngörülen adil yargılanma hakkı bakımından olası bir ihlali gündeme getirebilecektir. Bununla birlikte değişik gerekçe ile onama kararlarına yönelik bazı tereddütlerin uygulamada da söz konusu olduğu ve bu tereddütlerin, değişik gerekçe ile onama kararlarının bir kısmına konulan muhalefet şerhleri şeklinde kendini gösterdiği söylenebilecektir. Ne var ki bu karşı oylar sadece “esas yönünden reddedilen davanın usulî bir sebeple reddedilmesi gerektiği” hallerde gündeme gelmektedir ve karşı oy gerekçeleri detaylı bir açıklama içermediğinden, karara muhalif kalan üyelerin “niçin değişik gerekçe ile onama kararına katılmayarak kararın bozulmasını düşündükleri” sorusu cevapsız kalmaktadır.

E. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Geciken adalet, adalet değildir. Gerçekten hak sahibine hakkının teslimi kadar, bunun makul bir süre içinde olması; kişilerin mağduriyetlerinin çok uzun süre devam ettirilmemesi de adalet ve hakkaniyetin gereğidir. Nitekim günümüzde makul sürede yargılanma, adil yargılanma hakkını oluşturan unsurlardan kabul edilerek; ulusal ve uluslar arası insan hakları belgelerinde teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da adil yargılanma hakkını güvence almakta (m.36) ve davaların mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını yargı erkine bir görev olarak yüklemiş bulunmaktadır. (m.141)

Ülkemizde adalet kamu hizmetinin istenilen derecede hızlı işlemediği bilinen bir gerçektir. Bu gerçek adli yargı mercileri açısından olduğu kadar, idari yargı mercileri bakımından da geçerlidir. İşte bu durum, yargılama sürecinin hızlandırılması için yargı organları üzerinde bir baskı oluşturmakta ve yargı organlarını süreci hızlandıracak bazı çözümler bulmaya zorlamaktadır. Değişik gerekçe ile onama kararları da uyuşmazlıkların daha fazla uzamaması, tarafların makul sürede yargılanma haklarının ihlal edilmemesi, daha ekonomik bir yargılama yapılabilmesi ve yargının iş yükünün daha fazla artmaması gibi pratik bir takım amaçlarla Danıştay tarafından başvuru bir usul hukuku müessesesi haline gelmiş bulunmaktadır.

Öte yandan bir hukuk devletinde hangi kişi ve organların, hangi hallerde hangi yetkileri kullanabileceğinin önceden belirlenerek usulünce ilan edilmiş kurallara bağlı olması gerekmektedir. Bu bağlamda hukuk sistemimizde kimse- nin kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaması ve mahkemelerin görevlerinin, yetkilerinin, işleyişlerinin ve yargılama usullerinin kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. (m.6, m.142) Konu bu açıdan ele alındığında; idarî yargılama usulüne ilişkin yasa hükümlerinde değişik gerekçe ile onama müessesesi öngörülmuş değildir. Her ne kadar değişik gerekçe ile onama hakkında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda bir hüküm yer almakta ise de; İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun sınırlı sayıdaki konuda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapan 31. maddesinde "temyiz" konusuna yer verilmediğinden, bu hükmün idari yargılamada kıyasen uygulanması mümkün olmayacaktır.

Bir kanun yolu mercii kararı olan değişik gerekçe ile onama, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yer alan şekli anlamda kesin hükmün oluşumuna ilişkin kurallarla da bağdaşmamaktadır. Zira karar düzeltme aşamasına ilişkin hükümler dışında bir idare veya vergi mahkemesi kararının kesinleşmesi, kararın onanmasına diğer bir ifadeyle somut uyuşmazlık hakkında ilk derece mahkemesi hakimi/hakimleri ile üst derece mahkemesi üyelerine ait iradelerin örtüşmesine bağlıdır. Değişik gerekçe ile onamada ise, her iki derece mahkemesinin iradesi farklı yönde oluşmasına karşın; karar onanarak temyiz aşamasını geçmiş kabul edilmekte ve (karar düzeltme süresinin geçmesini ya da karar düzeltme isteminin reddedilmesini takiben) kesinleşmektedir. Ayrıca değişik gerekçe ile onama kararı verilmesi halinde ilk derece mahkemesinin kararında ısrar etme olasılığı ortadan kalkmakta ve böylece uyuşmazlığın Dava Daireleri Kurulu önüne intikal etmesi suretiyle o konuya ilişkin içtihadın değişmesi imkansız hale gelmektedir.

Sonuç olarak değişik gerekçe ile onama, yargılama faaliyetini hızlandırmak suretiyle adil yargılanmanın gerçekleşmesine hizmet eden ve adli yargı kolunda öngörülerek uygulanmakta olan bir usul hukuku müessesesidir. Bu nedenle olması gereken hukuk (*de lege ferenda*) açısından değişik gerekçe ile onamaya idari yargıda da yer verilmeli, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda konuya ilişkin somut bir düzenleme getirilerek, müessesenin uygulanma kapsam ve koşulları belirlenmelidir. Olan hukuk (*de lege lata*) açısından ise, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda böyle bir usul öngörülmediğinden, idari yargıda değişik gerekçe ile onama kararları verilmesi **yargılamanın yasallığı ilkesine** (AY. m.142) aykırıdır. Ayrıca bu kararlar, idarî yargıda geçerli olan şekli anlamda kesin hüküm kuralları ile de bağdaşmazlık göstermektedir.

Son tahlilde yargıç, gerçekleşmesini ne kadar arzu ederse etsin, olması gereken hukuku değil olan hukuku uygulamakla görevli ve yetkili olan kişidir.

KAYNAKÇA

ALİEFENDİOĞLU Yılmaz, Anayasa Yargısı, 1. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 1997.

ALTAY Evren, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yürürlüğün Durdurulması, in: Anayasa Yargısı İncelemeleri-1, 1. Bası, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2006, syf.359-400

AYDOĞDU Emine, Teşkilâtı Esasiye'den Günümüze Anayasalar, 1. Bası, Ankara: Palme Yayıncılık, 2005.

BİLGİN Pertev, Kanunların Uygulanmasının Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf.171-191

CANDAN Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 2. Bası, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006.

ÇAĞLAYAN Ramazan, İdari Yargıda Kanun Yolları, 1. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.

ERDOĞAN Mustafa, Anayasa Hukuku, 3. Bası, Ankara: Orion Yayınevi, 2005.

GÖREN Zafer, Türk ve Alman Anayasa Hukukunda Anayasa Yargısının Sınırları ve Yürürlüğü Durdurma Kararları, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf.199-243

GÖZLER Kemal, Anayasa Hukuku, 1. Bası, Bursa: Ekin Kitabevi, 2000.

GÜRAN Sait, Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1985, Cilt 2, syf.143-159

İNCEOĞLU Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, 2. Bası, İstanbul: Beta Basım, 2005.

KURU Baki, ASLAN Ramazan, YILMAZ Ejder, Medenî Usul Hukuku (Ders Kitabı), 14. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.

ODYAKMAZ Zehra, Yürürlüğü Durdurma, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf.143-170

ONAR Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumî Esasları, Cilt III, 3. Bası, İstanbul: Hak Kitabevi, 1966.

ÖZAY İl Han, Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş, Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri, Anayasa Yargısı Dergisi, Yıl 1995, Cilt 12, syf.45-49

ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 8. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2005.

SOYSAL Mümtaz, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 11. Bası, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1997.

TANÖR Bülent, YÜZBAŞIOĞLU Necmi, Türk Anayasa Hukuku, 7. Bası, İstanbul: Beta Basım, 2005.

TEZİÇ Erdoğan, Anayasa Hukuku, 13. Bası, Ankara: Beta Basım, 2009.

YENİCE Kazım, ESİN Yüksel, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Ankara, 1983.

YILDIZ Mustafa, Anayasa Yargısında Geçici Tedbir Kararı, 1. Bası, İstanbul: Beta Basım, 1998.